

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی اردبیل

شناسایی و رفع به موقع گلوگاه های فساد خیز در نظام سلامت

مفهوم شناسی رفتارهای غیر اخلاقی و فساد در نظام سلامت

تهیه و تنظیم و ارائه : حمید قاسمی

زمستان ۱۴۰۳

سلامت اداری

- ▶ برخی از شاخص های سلامت اداری عبارتند از
- ▶ قانون گرایی ،
- ▶ شفافیت،
- ▶ توسعه سامانه های الکترونیک،
- ▶ نظارت و کنترل های داخلی،
- ▶ پاسخگویی،
- ▶ انضباط اداری مالی،
- ▶ آموزش مهارت و توسعه فرهنگی، دینی و اخلاقی،
- ▶ شایسته سالاری،
- ▶ الگوی بهینه مصرف و بهره وری.

علائم و نشانه های شرایط ناسالم اداری

مصادیق شرایط ناسالم اداری

عدم تحقق اهداف و پایین بودن کارایی، کارآمدی و اثربخشی

سطح پائین رضایت ارباب رجوع

تضاد بین اهداف سازمانی و اهداف فردی کارکنان و پایین بودن رضایت شغلی

شانه خالی کردن کارکنان از زیر بار مسئولیت و تصمیم گیری

تبعیض و رابطه گرایی در جذب و بکارگیری و انتصاب و ترفیع کارکنان، فقدان شایسته سالاری و رواج چاپلوسی، تملق و ..

کم کاری کارکنان اداری و پایین بودن ساعات کارمفید و پاسخگویی ضعیف

پیچیدگی قوانین و مقررات و بخشنامه ها و سرریز دستورالعمل های اداری و ارائه خدمات قطره چکانی

کاهش مشروعیت و مقبولیت سازمان و مدیریت آن، چه از نظر کارکنان و چه از نظر ارباب رجوع

فساد

- ▶ فساد یکی از پدیده‌های جهانی است که از دیرباز با پیدایش شکل‌های اولیه حکومت وجود داشته و در زمان معاصر نیز در تمام کشورهای دنیا کمابیش وجود دارد. در سطح جهان، فساد یک مشکل جدی در ایجاد آسیب و ضرر به سیاست‌ها و منافع عمومی تلقی می‌شود.
- ▶ نظام اداری در ایران نیز همانند سایر کشورها از پدیده فساد اداری - مالی و آسیب‌های آن مصون نبوده و این پدیده با دلایل درون‌سازمانی و برون‌سازمانی خود موجب بروز مشکلات و نگرانی‌های متعدد در نظام شده است.
- ▶ فساد بلا استثنا در تمامی کشورها و در تمامی جوامع و فرهنگ‌ها یک پدیده غیر اخلاقی و غیر قابل پذیرش محسوب می‌شود.

ابعاد فساد

- ▶ از نظر رفتاری؟
- ▶ از دیدگاه اخلاقی؟
- ▶ از بعد قانونی؟
- ▶ از بعد اجتماعی؟
- ▶ از بعد فرهنگ کلان جامعه

اهمیت فساد در نظام سلامت

- ▶ نظام سلامت به دلایل زیر، به طور ویژه در مقابل فساد آسیب پذیر است:
- ▶ ۱- عدم اطمینانی که در مورد تقاضای خدمات وجود دارد (چه کسی بیمار می شود؟ چه موقع؟ و به چه خدماتی نیاز خواهد داشت؟)
- ▶ ۲- بازیگران مختلف و پراکنده ای که در تعامل پیچیده با هم هستند مانند قانونگذاران ، ارایه دهندگان و عرضه کنندگان خدمات، مصرف کنندگان و پرداخت کنندگان
- ▶ ۳- نابرابری اطلاعاتی بین بازیگران مختلف که امکان تقاضای القایی و ارائه خدمات غیر ضروری را از سوی ارائه دهندگان خدمات سلامت فراهم می سازد.
- ▶ ۴- قدرت انحصاری عرضه کنندگان و ارائه دهندگان خدمات سلامت
- ▶ ۵- سهم قابل توجه هزینه های سلامت از تولید ناخالص داخلی
- ▶ ۶- داشتن مسئولیت خطیر و منحصر به فرد حفظ و تامین سلامتی افراد جامعه و نقش انسان سالم در توسعه پایدار

تفاوت بنیادی نظام سلامت با بخش های دیگر

- ▶ ۱- نظام سلامت به لحاظ میزان اعتمادی که به بخش خصوصی برای نیل به اهداف عمومی می کند و حجم عظیمی از منابع عمومی که (در بسیاری از کشورها) دریافت می کند یک بخش غیرمعمول است.
- ▶ ۲- هزینه بالای ساخت بیمارستان، تجهیزات با تکنولوژی پیشرفته و افزایش داروهای جدید و گران قیمت برای درمان بیماری ها به همراه وجود بازارهای قدرتمندی از فروشندگان و شرکتهای دارویی ، افزایش ریسک رشوه دهی و تضاد منافع در این بخش را به همراه دارد.
- ▶ ۳- اختیاراتی که کارکنان دولتی در اعطای امتیاز و اعتبار سنجی مؤسسات، کالاها و خدمات بهداشتی درمانی دارند احتمال بروز سوءاستفاده از قدرت و انحراف در مصرف منابع را افزایش می دهد.
- ▶ ۴- اگرچه در مورد زیان مالی ناشی از این نوع اتلاف ها در نظام های سلامت، برآورد دقیقی در دست نیست، اما گفته شده است بین سه تا ده درصد منابع نظام های سلامت به دلیل خطا یا تقلب هدر می رود.

دیدگاه اول

طبقه بندی رفتارهای غیر اخلاقی مرتبط با فساد

طبقه بندی رفتارهای غیراخلاقی در نظام سلامت

► سوءاستفاده، تقلب و فساد سه شکل رایج رفتارهای غیراخلاقی در نظام سلامت می باشد. داشتن انگیزه فردی و حصول نفع شخصی در مقابل نفع عمومی مشخصه اصلی این سه رفتار غیراخلاقی است. با اینحال این سه رفتار تفاوت های جزئی با یکدیگر دارند.

فساد
corruption

تقلب
fraud

سوء استفاده
Abuse

سوء استفاده

- ▶ به رفتاری اشاره دارد که به طور صریح در قانون یا مقررات حرفه ای منع نشده است، اما بازیگران نظام سلامت مثل ارائه دهندگان خدمات با انجام آن، در جهت نفع شخصی، هزینه های اضافی مزاد بر نیاز به دیگران (مانند دولت، سازمان بیمه گر یا بیمار) تحمیل می نمایند. و یا کمتر از آنچه در قانون ذکر شده خدمت ارائه می دهند.
- ▶ مثال : تجویز های بی مورد پزشکان
- ▶ مثال : ویزیت فقط ۵ بیمار در درمانگاه
- ▶ بنابراین سوء استفاده به عنوان یک رفتار غیراخلاقی، ماهیتا آگاهانه، اختیاری و در جهت منفعت شخصی است.

برخی از مصادیق سوء استفاده در عرصه خدمات سلامت

- ▶ ۱- ویزیت های غیر ضروری ، تجویزهای غیر ضروری انواع دارو و یا درخواست آزمایش و تصویربرداری های غیر ضروری ، سایر خدمات غیر ضروری
- ▶ پذیرش بیمارستانی غیرمقتضی(بیماری که نیاز به بستری نداشته و به صورت سرپایی قابل درمان است)
- ▶ و روزه های اقامت غیرمقتضی بیمارستانی(عدم ترخیص بیماری که نیاز به اقامت بیمارستانی ندارد و ادامه درمان در منزل و یا بخش سرپایی امکان پذیر است) .
- ▶ درخواست انجام مشاوره های غیر ضروری در بیمارستان
- ▶ سرقت زمان به اشکال مختلف

تقلب

- ▶ اقدام فریب آمیز و گمراه کننده ای است که به صورت عمدی، آگاهانه و با هدف به دست آوردن یک منفعت غیرمجاز برای خود یا دیگری انجام می گیرد.
- ▶ تقلب علاوه بر دارا بودن همه مشخصات سوءاستفاده، خصوصیت نقض صریح قانون در جهت منفعت شخصی را نیز دارد.

برخی از مصادیق تقلب در عرصه خدمات سلامت

- ▶ ارائه صورتحساب کذب، (درج کدهای عمل و یا بیهوشی مازاد و غیرواقعی و خدمات انجام نیافته و یا وسایل و تجهیزات استفاده نشده و یا وسایلی که برای چندین بیمار استفاده می شود ولی برای هرکدام از آنها هزینه درخواست می شود.) ،
- ▶ تهیه و ارائه و ارسال صورتحساب های جداگانه برای بیمه های پایه و بیمه های تکمیلی جهت دریافت هزینه های غیرواقعی،
- ▶ تبانی پزشک با موسسات تشخیصی برای درج یافته های مبنی بر بیماری و یا اختلال در بخشی از بدن ، به صورت غیرواقعی و تحمیل هزینه به بیمار و یا سازمانهای بیمه گر،
- ▶ اخذ مبلغ از مراجعین خارج از تعرفه های قانونی(زیرمیزی)
- ▶ جعل و دستکاری اسناد و یا تبانی و تبادل اطلاعات برای منافع شخصی و خویشاوندی یا گروهی در مناقصه ها و مزایده ها و ..

برخی از مصادیق تقلب در عرصه خدمات سلامت

- ▶ عدم حضور در ساعات مقرر و قانونی در محل کار
- ▶ عدم ارائه خدمت در ساعات قانونی در محل کار
- ▶ ارجاع بیمار از بخش دولتی به بخش خصوصی با هدف اخذ مبلغ بیشتر
- ▶ سوء استفاده و دست کاری در مبلغ صورتحساب انواع خرید های کلی و جزئی
- ▶ جابجایی غیرقانونی دارو و لوازم پزشکی از بخش دولتی به خصوصی و یا قاچاق آنها
- ▶ هرگونه ارتشا و یا اختلاس در امر خرید و یا ارائه خدمات
- ▶ استفاده شخصی از اموال دولتی یا امکانات دولتی

عرفی شدن و شکسته شدن قبح برخی از اشکال فساد

- ▶ در صورت تکرار و عدم مواجهه قانونی برخی از رفتارهای غیراخلاقی جنبه عرفی گرفته و قبح عمل شکسته می شود. این امر در مورد دو شکل اول یعنی سوء استفاده و تقلب اتفاق می افتد.
- ▶ دریافت زیر میزی در بخش خصوصی؟ در بخش دولتی؟
- ▶ مراجعه بیمار به اورژانس بستری در بیمارستان دولتی.... ترخیص مراجعه به مطب؟
- ▶ مراجعه به درمانگاه ویزیت ارجاع به بخش خصوصی جهت عمل جراحی؟ .

فساد

- ▶ مصادیق تقلب در نظام سلامت، قطعا جزء مصادیق فساد نیز هستند، با این حال دامنه فساد در نظام سلامت وسیع تر بوده و مصادیق بیشتری را شامل می شود.
- ▶ فساد یا Corruption امری است که به طور سنتی و عمومی در ایران و اغلب کشورهای دیگر مترادف با رشوه خواری تلقی شده است اما در بررسی ابعاد فنی و دقیق تر ، فساد پدیده ای به مراتب گسترده تر از رشوه است.

فساد

- فساد مانند تقلب، آگاهانه، عمدی و با انگیزه نفع شخصی انجام می شود؛ اما در فساد، مسئله سوءاستفاده از قدرت (اختیار) خیلی برجسته است. به همین دلیل فساد بیشتر در مورد مدیران و کارگزاران سطوح بالاتر در حاکمیت معنا می باید. البته فساد خاص افراد دولتی نیست و در افراد غیردولتی نیز می تواند اتفاق افتد.
- فساد بر سوءاستفاده از قدرت (اختیار اعطا شده یا قدرت عمومی) برای کسب منافع شخصی دلالت دارد. موسسه شفافیت بین الملل فساد را چنین تعریف می کند: سوءاستفاده از قدرت امانت داده شده برای کسب منافع شخصی.
- زمانی که صاحبان مشاغل دولتی از مقام و اختیار خود نه جهت نیل به اهداف عمومی بلکه در مسیر کسب منافع شخصی خود و نزدیکانشان استفاده می کنند، فساد رخ میدهد.

فساد

- ▶ شناسایی موارد فساد از تقلب پیچیده تر است، زیرا اثبات سوءاستفاده از قدرت دشوار است. به عنوان مثال گاهی فساد در قالب تصویب قوانین و مقررات انجام می شود. بنابراین در ظاهر هیچ عمل خلاف قانونی انجام نشده است.
- ▶ ممکن است افراد، نهادها، شرکتها یا گروه های قدرتمند در درون یا بیرون یک کشور به نحوی در ساختار قانونگذاری کشور نفوذ کنند که قوانین، سیاست ها و اقتصاد کشور را در جهت منافع شخصی خود تنظیم نمایند.
- ▶ درباره فساد در بخش سلامت کشور به دلیل ماهیت پنهانی این عمل مطالعات محدودی وجود دارد .

اختیار مدیر و ابزارهای پیشگیری از فساد

مسئولیت

پاسخگویی

اختیار
مدیریتی

کنترل و نظارت

مصادیق فساد

- ▶ اختلاس (تصرف غیرقانونی اموال دولتی یا بیت‌المال توسط کارمندان دولت یا افراد مسئول)
- ▶ ارتشا به معنی دادن یا گرفتن رشوه برای انجام یا عدم انجام وظایف قانونی و یا کسب یک موقعیت شغلی و ... است. (رشوه می‌تواند شامل وجه نقد، مال، سند یا هر نوع منفعت دیگری باشد).
- ▶ دزدی و یا سوء استفاده از اموال و یا امکانات.
- ▶ پارتی بازی، دلالی گری، تبعیض در اعمال قانون.
- ▶ غیبت از کار و یا عدم حضور کامل و منظم و ارائه خدمات کامل در بخش دولتی،

مصادیق فساد

- ▶ تبعیض و رانت در پذیرش و بکارگیری و تربیت نیروی انسانی کم صلاحیت و یا بی صلاحیت،
- ▶ استفاده سوء از مقام و موقعیت در جهت منافع و امور شخصی،
- ▶ فساد به اشکال مختلف در برگزاری مناقصات ،
- ▶ عدم رسیدگی و یا تبعیض در رسیدگی و برخورد با تخلفات،
- ▶ اخذ و دریافت حق سهم و یا هرگونه هدایای مالی برای ارجاع بیمار ،
- ▶ عدم رعایت قانون منع اشتغال در بخش خصوصی توسط مضمولین این قانون، زیر حد اعلام کردن درآمد خود به انگیزه فرار مالیاتی و ...

فساد از دیدگاه قانون قانون ارتقاء سلامت نظام اداری و مقابله با فساد مصوب سال ۱۳۹۰

- ▶ کسب هرگونه منفعت یا امتیاز مستقیم یا غیرمستقیم برای خود یا دیگری، که با نقض قوانین و مقررات کشوری انجام پذیرد
- ▶ به نحوی که ضرر و زیانی را به اموال، منافع، منابع یا سلامت و امنیت عمومی و یا جمعی از مردم وارد نماید
- ▶ نظیر رشاء، ارتشاء، اختلاس، تبانی، سوءاستفاده از مقام یا موقعیت اداری، سیاسی، امکانات یا اطلاعات، دریافت و پرداختهای غیرقانونی از منابع عمومی و انحراف از این منابع به سمت تخصیص های غیرقانونی، جعل، تخریب یا اختفاء اسناد و سوابق اداری و مالی

دیدگاه دوم

انگیزاننده های فساد

مثلث فساد

- ▶ نظریه مثلث فساد وسیله‌ای شناخته‌شده، برای ارائه درک بهتر از آن چیزی است که افراد را به ارتکاب اعمال فساد سوق می‌دهد.
- ▶ این مدل پویایی‌هایی را نشان می‌دهد که باعث می‌شود شخصی مرتکب فعالیت‌های شود که غیر اخلاقی و یا غیر قانونی بوده و ابعاد از فساد را شامل می‌شود.
- ▶ در این نظریه سه محرک و یا انگیزه برای فساد در نظر گرفته می‌شود که عبارت‌اند از:
- ▶ فشار، فرصت و توجیه کردن که معمولاً به‌عنوان مثلث فساد شناخته می‌شود.

مثلث فساد

توجيه

فرصة

ارتكاب عمل
غير اخلاقي
فساد

فشار

مثلث فساد ، ۱- فشار

- ▶ عنصر فشار بیان می کند که افراد در اثر فشار، وارد فساد می شوند. این فشار ممکن است شامل اهداف شغلی بلند پروازانه و غیرواقعی، مشکلات اعتیاد، فشارها و محدودیت های مالی، فشار همتایان، سبک زندگی تجملاتی، طمع و زیاده خواهی باشد.
- ▶ همچنین، اهداف غیر واقعی نیز ممکن است کارکنان را به مشارکت در این شکل از فساد تحریک کند.

مثلت فساد ۲- فرصت

- ▶ فرصت: فرآیندی است که در آن شخص برای ارتکاب اعمال متقلبانه، با این تصور هدایت می‌شود که گرفتار نمی‌شود و معمولاً با نظارت (های) ضعیف مدیریتی، کنترل‌های داخلی ضعیف و یا سوءاستفاده از قدرت شکل می‌گیرد.
- ▶ حیطه اختیارات و محیط کار و آزادی فرد در انتخاب تصمیمات و میزان پاسخگویی
- ▶ اساس این انگیزاننده، مشاهده فسادهای رایجی است که افراد هم رده وی آن را انجام می‌دهند و نهادهای نظارتی در برابر آن منفعلانه عمل می‌کند و یا واکنشی نشان نمی‌دهند.

مثلت فساد ۳- توجیه اخلاقی و یا قانونی

- ▶ توجیه کردن جایی است که فرد مرتکب فساد، برخی از گزینه ها را برای درگیر شدن در انجام یک فساد در تفکر و باور خود داشته باشد. این توجیه ها می تواند طیف وسیعی را در بر گیرد. به عنوان نمونه
- ▶ بعضی از مردم این کار را کردند، چرا من نکنم؟
- ▶ من حق دریافت پول را دارم؛ زیرا ارزش کار من بیش از آن چیزی که دولت به من می دهد؟
- ▶ افراد هم رده من با تلاش کمتر درآمد بیشتری دارند؟ من چرا نداشته باشم؟
- ▶ من برای رسیدن به این رده از تحصیلات زحمات و سختی های زیادی کشیدم این کار حق منست .
- ▶ با این شرایط و با این حقوق به جایگاهی که شایسته منست نمی رسم پس لازم است جای دیگری آن را جبران کنم .
- ▶ این هزینه و پول از صندوق دولت است من از شخص خاصی پول نمی گیرم پس اشکالی ندارد .
- ▶ کار من نه فساد است و نه غیر اخلاقی چون از کار من بسیار بدتر و غیر اخلاقی تر در جامعه وجود دارد که کسی با آن برخورد نمی کند.

مثث فساد ۳- توجیه اخلاقی و یا قانونی

- ▶ بیشتر افرادی که در فعالیت‌های سوء استفاده یا تقلب و یا فساد شرکت می‌کنند، خود را افراد عادی و صادق می‌بینند که فقط قربانی شرایط نامطلوب‌اند.

فساد

▶ فساد ابزاری نامشروع برای برآوردن تقاضاهای نامشروع از نظام اداری است. چنانچه بخواهیم فساد را در قالب یک معادله ارائه دهیم این معادله بدین صورت خواهد بود:

انحصار + قدرت پنهانکار - پاسخگویی و شفافیت = فساد

فساد ، خواستگاه شخصیتی و باورهای اخلاقی

- ▶ تمامی ابعاد فساد (سوء استفاده ، تقلب و فساد) رفتار غیر اخلاقی هستند.
- ▶ لذا اشکال مختلف فساد با جنبه های شخصیتی و باورهای اخلاقی و اعتقادی افراد نیز ارتباط می یابد.
- ▶ فساد در انسانهایی شکل می گیرد که بنیان های اخلاقی در آنها متزلزل شده است.
- ▶ البته فساد ابعاد جامعه شناختی نیز دارد.

تخلفات اداری و فساد اداری

▶ فساد ابزاری نامشروع برای برآوردن تقاضاهای نامشروع از نظام اداری است. چنانچه بخواهیم فساد را در قالب یک معادله ارائه دهیم این معادله بدین صورت خواهد بود:

انحصار + قدرت پنهانکار - پاسخگویی و شفافیت = فساد

فساد

▶ فساد ابزاری نامشروع برای برآوردن تقاضاهای نامشروع از نظام اداری است. چنانچه بخواهیم فساد را در قالب یک معادله ارائه دهیم این معادله بدین صورت خواهد بود:

انحصار + قدرت پنهانکار - پاسخگویی و شفافیت = فساد

